

ELŐSZÓ

Könyvem címének egy jól ismert, fontos és frappáns szállóigét adtam, hogy szemléletesen jelezzem, milyen szövegek gyűjteményét kínálok olvasóimnak.

A *gondolatok* szabad mozgása az emberi kultúra legnagyobb vívmányai közé tartozik, és *Luther Márton* egyike volt azoknak a szellemeknek, akik roppant fontos eszméket terjesztettek a vámmentes határokon át. És szerencsére erről még egy tömör axiómát is hagyott reánk.

A mi esetünkben most 344 kiváló szellemet olyan társalgásra hívtunk meg, amelyen kérésünkre megosztják velünk legbölcsebb megállapításaikat az emberről.

Magukról és rólunk, érdemeinkről és hibáinkról, életről és halálról, szerelemről és gyűlöletről, sikerről és kudarcról, művészetről, politikáról, sorsról és mindarról, ami csak a gondolkodó embert foglalkoztatja.

Szerencsére megidézett vendégeink legtöbbje bír a humor adományával, és még rosszallását is képes mulattató módon tálni elénk.

A magvas idézetek műfaja már az ókorban is nagy kedveltségnek örvendett, és főleg latin nyelven a múlt századig eleven maradt a kultuszuk, hiszen a tanult emberek sokáig szinte mind értették Horatius és Ovidius nyelvét. Mivel a Tinta Könyvkiadó nemrég egy alapos gyűjteményt adott közre a latin közmondások és szállóigék gazdag tárházából, úgy látszott alkalmatosnak, hogy egy hasonló összeállítás az újkorban, a nemzeti nyelveken keletkezett legjobb szólásokat gyűjtse egy csokorba az olvasók örömére.

Így született meg a *Vámmentes gondolatok* ötlete.

Gyűjteményünk 838 tétele az ábécé rendjében követi egymást. A szócikk élén álló szállóige az idézet pontos, könnyed és természetes magyar fordítása. Ha fontos és ismert irodalmi szövegből való

az idézet, mint mondjuk Shakespeare, Goethe vagy Molière drámáiból vagy rangos költeményekből, verses drámákból, akkor magyar fordítóját is megnevezem.

A kövér írású magyar nyelvű szállóigét üres káróval ✧ bevezetve követi dőlten szedve az eredeti nyelvű szöveg.

Nem titkolom, hogy a voltaképpeni célon, az idézetek gazdag és sokszínű gyűjteményének bemutatásán túl, főképp az idegen nyelvi ismeretek gazdagítását tartottam szem előtt. Olyannyira, hogy az idegen nyelvű változathoz minden esetben, szögletes zárójelek kötött, kiejtési javaslatot is mellékelek. Nem tolakodóan, egészen [apró betűs] szedéssel, hogy akit nem érdekel, annak könnyen átfusson rajta a szeme.

A fekete káróval † bevezetett részben a nyelv és műfaj megjelölése következik, majd az idézet forrása. Tehát a szerző neve és közlelbbi megjelölése (író, költő, drámaíró, újságíró, filozófus), esetleg hivatása, rangja, polgári szerepe (püspök, miniszter, herceg, festő), továbbá az a műve, már ha ismeretes, amelyből az idézett szöveg származik.

Többnyire ennyi elég is, egy szellemes meglátás, egy csattanós tréfa megáll önmagában, idétlen dolog volna például egy viccet magyarázni. Ám nagyon gyakran mégis szükség van járulékos információkra, hogy az olvasó jól értse és kellően értékelje az adott szócikket. Fontosak lehetnek a történelmi körülmények, a szerző helyzete vagy viszonya azokkal, akiknek a kijelentése szólt. Olykor az idézetnek érdekes kapcsolata van más megnyilatkozásokkal, előzményét ismerjük, vagy utóélete tartogat meglepő fordulatokat. A fontos irodalmi művekből, például közismert drámákból vett idézetek esetén megjelölöm a cselekmény adott pontját, jellemzem a szóban forgó szereplőket és szavaik vagy tetteik motívumait. Az is megesik, hogy az idézett gondolat szerzője igen talányosan, kissé bonyolultan fejezi ki magát, ilyenkor is elkel egy kis segítség. Ez a felvilágosító része a szócikknek sokszor bőven túlesz a szöveg felén, egy-két esetben a féloldalas terjedelmet is közelíti. Végre is ezek a kiegészítő ismeretek fontosak, gyarápíthatják az olvasó műveltségét, és reményem szerint az olvasást még szórakoztatóbbá teszik.

Néhány szó a szótár kezeléséről:

- Ha a szállóigére utalunk a cikk szövegében, akkor a címet a ~ (tilde) jelzi, mint például **Az állam én vagyok** szócikkben: ... Lajos jóval később egy bíró szavaiba vágott a ~ kijelentéssel... Ez így olvasandó: ...*egy bíró szavaiba vágott „Az állam én vagyok” kijelentéssel...*
- Megeiesik, hogy egyik szócikkből egy másikra kell utalnunk, hogy feltárjuk összefüggéseiket. Ilyenkor annak a címét, amelyet fel kell keresnünk, KIS KAPITÁLISSAL tüntetjük fel.
- A / jel verses idézetekben két verssor határát jelöli, például: Én olyan ember vagyok, / Ki ellen mások többet vétkezének, / Mint mások ellen én.

*

Ami az **idegen szövegek kiejtését** illeti, erre nézve az apró betűs szöveg javaslat csupán. Nem állíthatom biztosan, hogy ilyesmire feltétlenül szükség van. Elvégre aki a szóban forgó nyelvet tudja, az nem szorul rá, aki pedig nem tudja, azt aligha fogja érdekelni, mondhatja valaki. Mégis úgy sejtem, hogy a tudás és a nemtudás között elég széles sáv húzódik a nyelvek esetében. A legtöbben ugyanis még nem *tudják*, csak *tanulják* az angolt vagy bármelyik másikat az idézett nyelvek közül, és inkább a kezdő, vagy legfeljebb a haladó szintre jutottak el, ilyenkor pedig még jól jön bármi segítség. Nem ritka az sem, hogy valaki két idegen nyelvet tanul, sőt még azon felül is érdeklí őt egy vagy akár két másik nyelv. Ezek az érdeklődők feltétlenül örülni fognak, hogy több nyelven is találjanak érdekes és nyelvileg megközelíthető példákat, ráadásul a kimondásukhoz is támpontot kapnak. Márpedig én különös örömmel várom őket olvasóim közé. No és persze mindenki mást is. Aki csak a lényegre kíváncsi, annak a szeme a magyar idézet után akár rögtön átugorhat a fekete káróval bevezetett részre, hogy a fontos információkkal és a részletes kifejtéssel folytassa. Biztos, hogy így is megtalálja a szellemi élvezetet és a hasznos ismereteket.

Akik viszont rászánják magukat erre a nyelvi gyarapodásra, azoknak elmondom, hogy a kiejtési javaslataim milyen meggondoláson alapulnak. Főleg azon, hogy ilyenkor a magyar nyelvben nem létező hangokat nem tanácsos erőltetni, részben mert úgysem jár sikerrel, részben mert az ilyen mesterkélt ejtés hallatán még az írott formát

is bajos felismernünk. Kompromisszumra kényszerülünk tehát, és az idegen beszédhangokat olyan magyarokkal igyekszünk helyettesíteni, amelyek viszonylag közel állnak hozzájuk. Ilyen gondok leginkább az angol nyelvnel adódnak, bár a többi nyelvben is előfordulhatnak.

Az angol **th** írásjegyet két különböző hangot is jelöl, amelyek nyelvünkben hiányoznak. Az egyik az, amely a *this, that, there, they* szavakban szerepel. Ezt bátran lehet helyettesíteni a mi **d** hangunkkal, én így is teszek az átírásomban. A másik **th**, az előbbinek a zöngétlen párja a *thing, thank, three* szavakból ismerős. Ehhez már nehezebb magyar megfelelőt találni. Aki nem tud angolul, annak ilyen esetben azt szokás tanácsolni, hogy mondjon helyette **sz** hangot. Tehát Thackeray író nevét mondja úgy, hogy [szekeré]. Én inkább lebeszelném erről a „szekérről” olvasóimat. Jobbnak tartom akár az egyszerű *t* hangot, még inkább a *th*-t úgy kiejtve, hogy a *h* kissé meglágyítsa az előtte álló *t* hangot. Tessék próbálgatni, nem nehéz. Ez azonban csak javaslat, akinek jobban tetszik a „szekér”, használja nyugodt lélekkel. Csak arra hívom fel a figyelmet, hogy átírásomban ezt az utóbbi hangot **th** alakban hagytam meg.

Még egy beszédhanggal kell itt foglalkoznom, amely a németben és a spanyolban is előfordul, és nem is az a gond vele, hogy ne volna megfelelője a magyarban. Arról az erőteljes *h*-féle hangról van szó, amelyet *technika* szavunkból ismerünk. Ez ugyan érezhetően idegen eredetű szavunk, de maga a hang megvan a színmagyar *doh* és *ihlet* szavainkban is. A németben mindig **ch** jelöli (*machen, reich*). A spanyolban ezt a hangot a **j** betű jelzi (pl. *Javier*), és ez van a *ge-*, *gi-* szótagokban is. Saját használatomra a **hh** betűkapcsolatot találtam ki az erős, kemény *h* jelzésére, és így is használtam a kiejtési átirásomban, tehát ahol valaki ilyet talál, azt úgy ejtse, mint *doh* és *ihlet* szavainkban.

Az átírásban ,á'-val jelölt hang hangszínében megegyezik a magyar ,á'-val, de annál rövidebben ejtendő.

*

Ezek után kedves olvasóimnak kívánok annyi örömet és tanulságot könyvem forgatásához, mint amennyit a vele való munka nekem jelentett.